

Módszertani útmutató gyakorlati alkalmazása a kis- és közepes hitelintézetek számára

2011. december 9.

Trautmann Jánosné

Módszertani Útmutató

Előzmények

- 2009. márciusától állta a kollegák rendelkezésére a Kamara Pénz- és Tőkepiaci Tagozat honlapján a kis- és közepes hitelintézetek könyvvizsgálatának Módszertani Útmutatója
(Készítette: Mile Audit Könyvvizsgáló és Pénzügyi Tanácsadó Kft
Egyeztetve: PTT Elnökségével,
Elfogadta: Kamara Elnöksége)
- A Módszertani Útmutató
  - Célja: bemutatni azt a követelményrendszert, amelynek a hitelintézeti szektorban könyvvizsgálati feladatot ellátó könyvvizsgálóknak meg kell felelniük.
  - Összefoglalja: azokat a sajátosságokat, specialitásokat amelyeknek a kis- és közepes hitelintézetek könyvvizsgálóinak meg kell felelniük.
  - Kialakításánál támaszkodott, illetve figyelembe vette – az akkor hatályban lévő – a hitelintézetekre és könyvvizsgálatra vonatkozó – jogszabályokat is, a PSZÁF és az MKVK együttes ajánlásait, a magyar Nemzeti Könyvvizsgálati Standardokat és a kapcsolódó állásfoglalásokat.

A Módszertani Útmutató

– többek között – tartalmazza:

- a megbízás elfogadásának feltételeit,
- a könyvvizsgálat tervezésének folyamatát, a bizonyítékok megszerzésének módját, az eredménye értékelését, azok összegzését.

Az Útmutató segíti a könyvvizsgálat tervezését és végrehajtását:

- Egységes szerkezetbe összefoglalja a kis- és közepes hitelintézetek jellemzőit, specialitásait, az 1006. témaszámú állásfoglalás alapján a könyvvizsgáló teendőit.
- Részletesen foglalkozik a könyvvizsgálati kockázat felmérésével, az alapvető vizsgálati eljárások jellegével, ütemezésével és terjedelmének meghatározásával, a könyvvizsgálati bizonyítékok megszerzésével, az eredmények áttekintésével és a jelentéskészítéssel.

Az Útmutató segíti a könyvvizsgálat tervezését és végrehajtását

- Egységes szerkezetű, könyvvizsgálati munkaprogramot tartalmaz, amelyek jó kiindulási alapot nyújtanak az egyes hitelintézetek sajátosságait is figyelembe vevő munka elvégzéséhez.
- Standardizált mintákat ad a Független Könyvvizsgálói Jelentés kibocsátásához.

Miért vált indokolttá a téma napirendre tűzése?

- 2007. óta tartó válság negatív hatása a pénzügyi szektorra is
- Jelentős számú és tartamában is lényeges jogszabályváltozás
- Hitelintézetek működésének, hitelezése kockázati kitettségének növekedése
- Hitelintézeti szektorban működő könyvvizsgálók, könyvvizsgáló társaságok szakmai kockázatának jelentős emelkedése

Jogszabályváltozások

Minden gazdasági tartalmú jogszabály közvetlenül vagy közvetve érinti a hitelintézeteket, de most csak a pénzügyi kis- és közepes hitelintézeti szektor működését közvetlenül befolyásoló jogszabályokra térünk ki (nem teljeskörű!)

•Törvények:

- 2010. évi CLVIII. törvény a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletéről
- 2009. évi XLVIII. törvény a nehéz helyzetbe került, lakáshitellel rendelkező polgárok védelmi érdekében szükséges egyes törvénymódosításokról
- 2009. évi IV. törvény a lakáscélú kölcsönökre vonatkozó állami készfizető kezességéről
- 2006. évi X. törvény a szövetkezetekről
- 1996. évi CXII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról

Jogszabályváltozások

- **Kormányrendeletek:**

- 344/2010. (XII. 28.) Kormányrendelet az átruházott hitelkockázatot megtestesítő kitettségekről
- 83/2010. (III. 25.) Kormányrendelet a teljes hiteldíjmutató meghatározásáról, számításáról és közzétételéről
- 82/2010. (III. 25.) Kormányrendelet a betéti kamat és az értékpapírok hozama számításáról és közzétételéről
- 154/2009. Kormányrendelet a lakáscélú kölcsönökre vonatkozó állami készfizető kezesség igénybevételének és beváltásának részletes szabályairól
- 136/2009 (VI. 24.) Kormányrendelet a krízishelyzetbe került személyek támogatásáról
- 89/2009. (IV. 14.) Kormányrendelet a pénzügyi rendszer stabilitása érdekében vállalható állami garancia eljárási szabályairól
- 381/2007. (XII. 23.) Kormányrendelet a hitelintézet partnerkockázatának kezeléséről
- 234/2007. (IX. 4.) Kormányrendelet a hitelintézetek nyilvánosságra hozatali követelményének teljesítéséről
- 200/2007. (VII. 30.) Kormányrendelet a működési kockázat kezeléséről és a tőkekövetelményéről
- 196/2007. (VII. 30.) Kormányrendelet a hitelezési kockázat kezeléséről és tőkekövetelményéről
- 12/2001. Kormányrendelet a lakáscélú állami támogatásokról
- 250/2000. (XII. 24.) Kormányrendelet a hitelintézetek és a pénzügyi vállalkozások éves beszámoló készítési és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól

Jogszabályváltozások

- Pénzügyminiszteri rendeletek:
  - 45/2008. (XII. 31.) PM rendelet a hitelintézetek által a PSZÁF részére szolgáltatandó adatok köréről és az adatszolgáltatás módjáról
  - 28/2008. (X. 10.) PM rendelet a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról szóló 2007. évi XCCCVI. törvényben meghatározottakkal egyenértékű követelményeket alkalmazó harmadik országról
  - 35/2007. (XII. 29.) PM rendelet a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról szóló 2007. évi CXXXVI. Törvény alapján elkészítendő belső szabályzat kötelező tartalmi elemeiről
  - 27/2007. (XII. 20.) PM rendelet az összevont alapú szavatoló tőke és összevont alapon számított tőkekövetelmény számításáról
  - 21/2007. (IX. 15.) PM rendelet a hitelintézetek befektetési szabályzatáról
  - 5/2007. (III. 28.) PM rendelet a származtatott (derivatív) ügyletek fedezetbe vonásáról és nyilvántartásáról

Jogszabályváltozások

- MNB rendelet
  - 18/2009. (VIII. 6.) MNB rendelet a pénzforgalom lebonyolításáról
- PSZÁF Módszertani útmutatók:
  - A PSZÁF 1/2011. számú módszertani útmutatója a hitelintézetek adatszolgáltatási kötelezettségéről szóló, a 23/2010. NGM rendelettel módosított 45/2008. PM rendeletben előírt felügyeleti jelentések elkészítéséhez
  - A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének 6/2010. számú módszertani útmutatója a likviditási kockázat méréséről és kezeléséről
  - A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének 1/2010. számú módszertani útmutatója a hitelintézetek adatszolgáltatási kötelezettségéről szóló, a 42/2009. PM rendelettel módosított 45/2008. PM rendeletben előírt felügyeleti jelentések elkészítéséhez
  - A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének 5 /2009. számú módszertani útmutatója a 45/2008. (XII.31.) PM rendeletben előírt felügyeleti jelentések elkészítéséhez
  - A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének 3/2009. számú módszertani útmutatója a független biztosításközvetítők (alkuszok vagy többes ügynökök) adatszolgáltatási kötelezettségéről szóló 42/2008. (XII.31.) PM rendeletben előírt jelentések elkészítéséhez
  - A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének 3/2008. számú módszertani útmutatója a COREP táblákhoz
  - 2/2008. számú módszertani útmutató a kamatlábkockázat kezeléséről
  - 1/2007. számú módszertani útmutató a pénzügyi szervezetek informatikai rendszerének védelméről
  - 8/2001. számú ajánlás a hitelkockázatok kezeléséről
  - A tőkemegfelelés belső értékelési folyamata (ICAAP) útmutató felügyelt intézmények részére – felülvizsgált: 2009. december
  - A felügyeleti felül vizsgálati folyamat (SRP) módszertani útmutató – felülvizsgált 2010. szeptember 14.
  - A PSZÁF Felügyeleti Tanácsának 7/2006. (IX. 28.) számú ajánlása a hitelkockázat-kezelés hatékonyságának növeléséről
  - 4/2009. Vezetői körlevél a hitelintézetek helyzetének megerősítését szolgáló elvárt magatartásról

KÜLÖNADÓK

Pénzügyi szervezetek különadója

2010-től került bevezetésre, 2010-ben két részletben kellett megfizetni és bevallani. 2011-ben az éves adó összegét 2011. március 10-ig ellett megállapítani, 4 egyenlő részben bevallani, a részleteket befizetni.

Elszámolás: egyéb ráfordítás a költségvetési kötelezettséggel szemben.

Adóalap: 2009. évi korrigált mérlegfőösszeg.

Adó: sávós %-os.

Figyelem! 2011. évi adó is a 2009. évi korrigált mérlegfőösszegeből indul ki, de más korrekciós tételek is figyelembe vehetők, és módosult az adó mérték (marad sávós), csökkentő tétel a hitelintézeti különadó. Elszámolás változatlan.

Hitelintézeti különadó

2011-ben került bevezetésre.

Adóalap: korrigált adózás előtti eredmény.

Mértéke: 30%, de nem haladhatja meg a pénzügyi szervezet különadóját.

Elszámolás: adózás előtti eredmény terhére olyan ráfordítás számlán, amelyre a társasági adó elszámolását megelőzően utoljára történik könyvelés.

DERIVATÍV ÜGYLETEK

Szabályozásra került a devizakamat-csere, a kamatcserével járó devizabetét-csere, a változó kamatok cseréjére vonatkozó swap, valamint a hitelderivatívák közé tartozó teljes hozamcsere ügyletek fogalma és elszámolása.

ÁTSTRUKTURÁLT HITELEK

2010. Január 1-től került bevezetésre

Definíció: olyan szerződésmódosítással jöttek létre, amely az eredeti szerződéses feltételeket (pl. futamidő, kamat, fedezet, devizanem, stb.) az ügyfél számára lényegesen kedvezőbb, a piaci feltételektől eltérő módon változtatja meg, és/vagy új hitel nyújtására irányuló (kiegészítő) megállapodást foglal magában vagy von maga után.

Oka: Adós fizetőképességének jelentős romlása.

Minősítése: Nem lehet az eredeti kölcsönnél jobb minősítésű kategóriába sorolni, nem lehet az átsoroláskor „problémamentes”-nek minősíteni.

Szigorú feltételek teljesítése esetén a későbbiekben lehet csak „külön figyelendő” vagy „problémamentes”.

Számviteli politikában: rögzíteni kell a „jelentős” és „lényegesen kedvezőbb” fogalmakat.

Minősítés átsorolása: Kormányrendelet 7. sz. melléklet I-V. fejezet általános szabályokat és a Számviteli Politikában rögzített feltételek.

ÁTSTRUKTURÁLT HITELEK

Elkülönítetten kell nyilvántartani, feltüntetve, hogy mely szerződéses feltételek kerültek módosításra (analitikában!).

Átstrukturált hitelek (követelések) meghatározására, besorolására és értékelésére részletes szabályokról a Számviteli Politika Eszközök és Források Értékelési Szabályzat Sajátos Értékelési Előírások között kell rendelkezni (250/2000. (XII. 24.) Kormányrendelet 7. sz. melléklet!)

Nem átstrukturált követelés:

- nem biztosít lényegesen kedvezőbb feltételeket az ügyfélnek,
- követelés adósa (kötelezettje) megváltozik, ha piaci feltételek mellett kerül sor a szerződésmódosításra, megállapított értékvesztések teljes mértékben visszaírásra kerülnek, valós adósváltás történik, új kötelezett hitelképessége, fizetőképessége megfelelő.

FEDEZETÉRTÉKELÉSRE ÉS A TÉTELEK ÉRTÉKELÉSÉT ALÁTÁMASZTÓ BIZTONYLATOKRA VONATKOZÓ SZABÁLYOK

Kiindulási alap: piaci érték, ha van megbízható értékítéletet tükröző piaci ár, vagy értébecslő, vagyon értékelő, könyvvizsgáló által felülvizsgált általános értékelési eljárással, módszerrel meghatározott érték.

Minősítést, értékelést bizonylatokkal kell alátámasztani.
Ezek pl.:

- értékelés módszertana (jóváhagyott, elfogadott)
- új könyv szerinti érték bevezetésének folyamata (fejlesztésnél!)
- ügyfélminősítéshez felhasznált adatok,
- fedezet meglétét, változását igazoló dokumentumok,
- stb.

TŐKÉSÍTETT KAMATOK

Ügyfél fizetési helyzetének könnyítése érdekében megvalósított szerződésmódosításoknál, átstrukturált hiteleknel, illetve a halasztott kamatfizetéses lakáscélú hiteleknel merül fel.

Elszámolása:

- Halasztott kamatfizetéses lakáscélú hitelek tőkésített kamatai követelés és bevétel, de 100%-os céltartalékot kell képezni a kamat után, a mérlegben követelést csökkentő tételként kell számba venni.
- Egyéb esetekben: a tőkésített kamatok követelések a kamatbevétellel szemben kell elszámolni, értékelni és értékvesztést elszákolni az alapkövetelés minősítésének figyelembe vételével kell.

Válság hatása a szövetkezeti hitelintézeti szektorra

- A magyar pénzügyi szektor nehéz makrogazdasági és piaci körülmények között helytállva továbbra is stabilan működik, de stabilitását számos kockázat fenyegeti. A mai kockázatok nagyobb részben a világgazdasági válság akut szakaszából megmaradt hagyatékként jellemezhetők.
- A magyar gazdaságban szembeötlő az erős feldolgozóipari export és a lanyha belföldi kereslet közötti kiegyensúlyozatlanság, a munkaerőpiac, az ingatlanpiac és a hiteltevékenység elhúzódó gyengesége, az emelkedő csődráta.
- A gazdasági növekedés beindításához az elkövetkező időszakban különösen fontosak lesznek a hiteltevékenység élénkítését és a hitelminősítési probléma enyhítését szolgáló intézkedések, főként a hitelezés biztonsága, a hitelbiztosítékok érvényesíthetősége, az adósok helyzetének javítása és a hitelköltségek mérséklése terén.
- Ugyanakkor a nagybankok átlagos jövedelmezősége, hitelezési aktivitása rendkívül alacsony szintre esett vissza. A bankhitelek állománya a nagybankoknál 2009. II. negyedéve óta folyamatosan csökken. A bankrendszer eszközoldali likviditása és tőkehelyzete viszont megfelelő. A tulajdonosok tőkepótlási készsége egyenlőre főként a veszteségek pótlásával kapcsolatban érvényesül, esetleges kockázati expanzió céljára viszont jóval kevésbé áll fenn.

Válság hatása a szövetkezeti hitelintézeti szektorra

A szövetkezeti hitelintézetek

- A szövetkezeti hitelintézetek hitelkockázati kitettség rendjében 2010-ben jelentős fordulat következett be. A korábbi lendületes vállalati hitelezés megtorpant. A fizetési késedelmek terén pozitív fejlemények is megfigyelhetők. A visszafogott ütemű hitelezés és a változatlanul pozitív jövedelmezőség együttesen a tőkemegfelelés javulását okozta.
- A PSZÁF adatai alapján kerül bemutatásra a takarékszövetkezetek gazdálkodását, mérlegfőösszegének és tulajdonosi szerkezetének alakulását a forrásoldali és eszközoldali kockázatát jellemző adatok

Takarékszövetkezetek kiemelt adatai

					2009.12.31	2010.12.31	2011.09.30
1.	Saját tőke			mrdFt	114,1	121,4	129,1
2.	Tulajdoni szerkezet közvetlen belföldi			%	99,2	99,9	99,9
3.	Mérlegfőösszeg			mrdFt	1 602,6	1 734,0	1 713,2
	<i>ebből:</i>	forrásokból betét		mrdFt	1 328,9	1 450,1	1 416,5
		<i>ebből:</i>	háztartások betétei	mrdFt	1 151,7	1 257,1	1 222,3
		forrásokból hitel		mrdFt	97,5	113,0	110,0
		eszközökből hitelek nettó állománya		mrdFt	705,5	730,3	726,5
		<i>ebből:</i>	háztartások hitelei	mrdFt	329,0	380,3	370,0
			<i>ebből:</i> lakáscélú	mrdFt	139,9	136,7	128,5
			fogyasztási	mrdFt	160,9	166,8	148,7
			átstrukturált hitelek	mrdFt	-	-	58,0
			vállalkozói hitelek	mrdFt	296,1	326,5	331,4
		eszközökből értékpapírok összesen		mrdFt	414,6	492,6	480,7
		<i>ebből:</i>	bankközi betétek	mrdFt	321,8	345,5	332,7

Takarékszövetkezetek kiemelt adatai

			2009.12.31	2010.12.31	2011.09.30
4.	Minősítendő mérlegtételek	mrdFt	1 226,8	1 255,9	1 238,3
	<i>ebből:</i> problémamentes	mrdFt	956,0	957,4	921,3
	nem problémamentes	mrdFt	270,8	298,5	317,0
5.	Adózás előtti eredmény	mrdFt	9,1	7,3	5,7
	<i>ebből:</i> kamateredmény	mrdFt	65,2	68,9	51,1
	nem kamateredmény	mrdFt	19,2	15,8	10,6
	működési költség		62,3	63,4	46,8
	értékvesztés és kockázati céltartalék változása	mrdFt	- 13,0	- 14,0	- 9,3
5.	Tőke megfelelés	mrdFt	14,8	15,6	14,9

Forrás: PSZÁF

A könyvvizsgálati kockázat szempontjából általánosan levonható következtetések

- A szövetkezeti hitelintézetek saját tőke állománya az elmúlt időszakban emelkedett.
- A tulajdonosok nagyszámú belföldi magánszemélyek, a tulajdonosi ellenőrzés nehezen valósul meg.
- Nőtt a mérlegfőösszeg, javult a tőkemegfelelés, a Felügyeleti felülvizsgálat utáni kialakult tőkemutatók is kedvező tőkehelyzetről tanúskodnak (a szövetkezeti szektorra az egyszerű kockázatmérési eljárások jellemzőek, amelyekhez a Felügyelet rendszerint jelentős méretű többlet-tőkekövetelményt ír elő).

A könyvvizsgálati kockázat szempontjából általánosan levonható következtetések

- Jellemző a hitelek nettó állományának kis mértékű változása, döntően a háztartások (lakosság) hitelei, amelyből a nagyobb részarányt a fogyasztási típusú hitelek jelentik. Ez a tendencia 2011. évtől változik, mert a szövetkezetek jelentős részt vállalnak a devizahitelek végtörlesztéséhez szükséges forint hitelek nyújtásában, amely együtt jár a hitelkockázati kitettség emelkedésével.
- A vállalkozói hitelek kismértékben emelkedtek, a portfólió eltolódott az ingatlanal fedezett hitelek arányába.
- A hitelek biztosítéki fedezettsége mérsékelten emelkedik, de az ingatlanpiac jelenlegi helyzetében magas kockázatot hordoz (a szövetkezeti hitelintézetek auditált éves beszámolóikban és a Felügyelet részére küldött havi jelentéseikben ez a kockázat a minősítendő mérlegtételek tekintetében 2011. szeptember 30-ig nem látszik, a „problémamentes” hitelek, kölcsönök lényegesen meghaladják a minősített kintlévőségeket).

Könyvvizsgálati kockázat

- Hitelintézeti tevékenység – jellemzően magas eredendő és ellenőrzési kockázat, a feltárási kockázat könyvvizsgálói módszerekkel csökkenthető.
- Partner tevékenységében rejlő kockázatok az 1006. számú téma megközelítésében
  - A pénzüintézet által művelt termékek és szolgáltatások kockázata (hitelezési-, kamatláb-, likviditási-, devizaárfolyamokkal-, piaci-, vagyonkezelési kockázat)
  - Működési kockázat (informatikai rendszer-, adatfeldolgozás-, belső ellenőrzés, elektronikus pénzforgalmi rendszerek, stb.)
Megjegyzés: BASEL II. Egyezmény: hitelezési-, üzleti- és működési kockázat
  - Szövetkezeti hitelintézetek specialitásaiból fakadó kockázatok (sok tulajdonos, Felügyelő Bizottságok szerepe, belső ellenőrzés, stb.)

ÖSSZEFOGLALVA

a kollegák figyelmét a kis- és közepes hitelintézetek könyvvizsgálata tervezésének és elvégzésének folyamatában a következőkre szeretném felhívni:

- jogszabályváltozások naprakész figyelemmel kísérése,
- annak ellenére, hogy a szövetkezeti szektor jövedelmezősége a válság kitörése óta ellenállóbbnak bizonyult a nagy bankokénál, a kockázat jelentősen nőtt:
  - Az eredményt rontja a kamatkülönbözet szűkülése (a nagybankok jelentősen szélesítették kamatmarzsukat, ezt a szövetkezetek nem tudták érvényesíteni; a betétállomány magas volta és a hitelaktivitás csökkenése miatt a biztosabb, de alacsonyabb kamatozású állampapírok állománya emelkedett, jelentős többletlikviditás halmozódott fel).
  - A hitelkockázati kitettség magas, amely különösen ez évben a devizahitelek végtörlesztési lehetősége miatt lényegesen emelkedik (ugyanakkor megjegyzendő, hogy a „bedőlt” hitelek aránya a nagybankokéhoz képest lényegesen kisebb).

ÖSSZEFOGLALVA

a kollegák figyelmét a kis- és közepes hitelintézetek könyvvizsgálata tervezésének és elvégzésének folyamatában a következőkre szeretném felhívni:

- Komoly kockázati tényező a jelzáloghitelek növekedése az ingatlanpiac mai állapotában (a fedezetértékelés csak jelentős bizonytalanság mellett végezhető el, a kilakoltatási moratórium miatt a hitelbiztosítékok értékesíthetősége jogi értelemben is kérdéses; ha a moratórium megszűnik az eladni kívánt ingatlanok többletkínálatként jelennek meg).
- A könyvvizsgálónak erre a területre kiemelt figyelmet kell fordítania, esetleg szakértőt igénybe vennie. Kockázatunk csökkentését jelenthetné, ha – a Kamara közbenjárására – **a könyvvizsgálók is hozzáférhetnének a NAV Illetékhivatala ingatlanértékesítési adatbázisához**, természetesen anonim módon.
- Előzőekkel összefügg mint magas kockázati tényező a követelések minősítése, az értékvesztések elszámolása és a kockázati céltartalékok képzése és feloldása.

KÖSZÖNÖM A FIGYELMET!